

DISAMBIGUATION OF THE HOMONYMS FROM THE SEMANTIC FIELD LIMITE „BORDER“ IN FRENCH LANGUAGE CLASSES

Senior Lecturer Nevena Stoyanova, PhD

Department of Romance Languages

St. Cyril and St. Methodius University, Veliko Turnovo, Bulgaria

E-mail: n.stoyanova@ts.uni-vt.bg

Abstract: The study is focused on homonymous units (homophones and homographs) from the semantic field of the word "limite", through which the idea of border was lexicalized in French. The difficulties in learning a foreign language, caused by homonymous pairs or sequences, in various practical components - reading comprehension, dictation and translation of text from French into Bulgarian are considered.

Keywords: Disambiguation, Homophones, Homographs, French language

ВЪВЕДЕНИЕ

Омонимите във френския език са както езиково богатство, така и трудност за обучаемите при усвояването на лексикалната система, а оттам – при развиването на компетенции, свързани с разбирането на френския текст – при четене и слушане (в частност при слушане на текст за диктовка), както и с превода от френски на български. В настоящия доклад се спираме само на омоними, свързани, звуково и/или графично, с думите от едно семантично поле – това, което изразява на френски идеята за граница.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Лексико-семантично поле на думите, представящи идеята за граница на френски език.

Идеята за граница е надезиков конструкт, оформен на концептуално равнище и лексикализиран по различен начин в отделните езикови системи. В основата на тази идея стоят два концепта: начало и край. От тяхното протвопоставяне или отрицание се образуват други концептуални единици, които отразяват многоаспектността на тази сложна идея. Като инструмент за организация на това концептуално пространство може да се използва т.нар. семиотичен квадрат, който представлява адаптирана от френския лингвист А. Гремас, за целите на езика, версия на аристотеловия логически квадрат (Greimas, 1986; Mantchev, 1998). Следните три негови позиции отразяват някои аспекти на граничността. При всяка концептуална позиция са посочени (в курсив) само думите на френски език, когато има такива, които влизат в омонимни поредици:

Таблица 1. Три от 12-те позиции на семиотичния квадрат „граница“⁶²

термин I	термин II	метатермин I
начало	край	периферия
<i>début, entrée</i>	<i>fin, fond, bout, pointe, mort</i>	<i>limite, borne, orée, bord, rive, côte, arête, ourlet, mur, enceinte, coin, haie, barre</i>
<i>entrer</i>	<i>finir, fonder, aboutir, pointer</i>	<i>limiter, border, ourler, murer, barrer</i>

2. Класификация на френските думи, обозначаващи граница, според омонимните поредици, в които участват.

За целите на обучението по френски език, ще разделим омонимите по начин, значим от дидактична гледна точка. Най-трудни за разпознаване и разграничаване са омонимите, които сочат към една и съща част на речта и притежават еднакви граматични категории за род и число. Най-малък е рискът от объркване при думи от различни части на речта, както и при тези, които не са напълно еднакви, било защото се пишат по различен начин (омофони), било защото се произнасят по различен начин (омографи).

2.1. Омонимни поредици с оглед на трудностите при разбиране на френски текст и писмен превод от френски на български. Омографи.

В писмената реч значими за разбирането са думите, които се изписват по един и същ начин, независимо дали звучат еднакво или не (*le couvent – ils couvent*). Графично идентичните думи притежават различна степен на трудност, в зависимост от това дали принадлежат на една и съща или на различни части на речта:

а) съществително – съществително : *fond+s – fonds*. Когато и двата омографа са съществителни, те могат да се разграничат по два начина. Ако формалната им прилика е частична – съвпадат само с определени свои форми, но не с всички от тях – това може да проличи от определителния член или от съседните думи – прилагателни, глаголи и местоимения. Такъв е случаят с думите *fond* „дъно“, „фон“ и *fonds* „фонд“. Те са частични омографи – могат да съвпадат напълно само когато *fond* „дъно“ е в множествено число: (1) *Votre ambition est de faire carrière dans les fonds d'investissement?* (Искате да направите кариера в инвестиционните фондове?); (2) *Le poisson vit principalement dans les fonds de mer sablonneux.* (Тази риба живее предимно на песъчливото морско дъно.)

Тук разграничаването става изключително с помощта на контекста и по-специално с думата, свързана с *fonds*, чрез предлога *de – investissement, mer*. Упражненията включват съставяне на номинални синтагми (или цели изречения), в които думите-детерминанти са специално подбрани, за да илюстрират всеки един от омографите.

Но в повечето случаи частичните омографи се различават формално, например чрез придружаващи ги прилагателни имена, местоимения или определителен/неопределителен член: (3) *mon/un fonds* „моят/един фонд“ **vs** *mon/un fond* „моето/едно дъно“; (4) *fonds monétaire* „валутен фонд“ (ключова дума: *investissement*); (5) *le fonds* „фондът“ **vs** *le fond* „дъното“ (ключова дума: *mer*).

При пълните омографи дезамбигуацията се извършва изцяло с помощта на контекста и контекстуалните семи в близкото обкръжение на думата. Между думите в едно изречение има невидима връзка - обединяват ги характеристики (семи) от тяхната семантика, които са „активни“ в процеса на изграждане на конкретния текст. Това явление на тематично единство (*une continuité thématique*⁶³), поддържано от значението на думи и изрази, които препращат към „едно и също място“ или „топос“, се нарича *изотопия* и в интерпретативната семантика⁶⁴ се използва за разрешаването на случаите на амбигвитет, някои от които се дължат на полисемия, а други – на омонимия.

Когато сме изцяло зависими от контекста и няма формални разлики между две думи или две форми на една и съща дума, търсим общото значение, към което сочат останалите думи в изречението. Понякога – в съседните изречения. При омоними, чиито значения са съвсем различни и препращат към различни семантични класове, непосредственият контекст е напълно достатъчен.

б) съществително име – прилагателно име: *fin – fin; enceinte – enceinte*. Сред синонимите от полето „граница“ подобна омонимна поредица има между същ. име *fin* „край“ и прил. име *fin* „фин“, когато то е в м. р., ед.ч. Към тези случаи ще причислим и *enceinte* (същ.име) - „ограда, заграждение“, „тон-колона“ и *enceinte* (прил. име) - „бременна“. Тук могат да се предложат упражнения за съставяне на словосъчетания, в които тези частични омографи напълно съвпадат по род и число. Трудно могат да се объркат двете думи *fin*. Съществителното е от женски род (*une fin*, „край“), докато формата на

63 Pottier, 1974:36

64 Rastier, 1987.

прилагателното, при която има омонимия, е в мъжки род (*fin* „фин“, „тънък“). Освен това прилагателното заема различна позиция по синтагматичната ос и рядко може да се наблюдава самостоятелно, обикновено е прикрепено към същ. име: (6) *la fin* – *fin*, e, s. Усилието да се измисли контекст, в който два частични омонима напълно съвпадат, допринася за изграждане усета към омонимните единици.

в) съществително име – глагол. Тези омографи също могат лесно да се разграничат, защото като различни части на речта имат и различна функция в изречението. Изписват се и се изговарят идентично, като това съвпадение е налице само когато глаголът е в сегашно време, 3 л., ед. ч. (*il/elle bout*; *il/elle fond*) или в 1 л. и 3 л. ед. ч. – при глаголите от 1-ва група: *une borne* – *je/il/elle borne*; *une barre* – *je/il/elle barre*; *un centre* – *je/il/elle centre*; *une limite* – *je/il/elle limite*; *une pointe* – *je/il/elle pointe*; *une rive* – *je/il/elle rive*; *un bout* – *il/elle bout*; *un fond* – *il/elle fond*.

Сред упражненията за разграничаване на омонимите с цел повишаване чувствителността на обучаемите към явлениято и неговото разпознаване, добри резултати дават задачите за съставяне на изречения, които включват всички омоними от даден омонимен ред (омографи и омофони): (7) *le bout* – *il bout* – *la boue* – *debout*: *L'eau bout près de la boue au bout de la rue où l'homme se tient debout*. По този начин студентите активно усвояват механизма на изречението и специфичната роля на отделните негови части. Когато в непознат текст срещнат случай на омонимия и се колебаят в своя избор, те ще се досетят да обърнат внимание на това към каква част на речта принадлежи думата и каква е ролята ѝ в синтактичната структура на изречението.

г) глагол – глагол: *fondre* – *fonder*. Случаите в тази група са най-интересни и трудни за формално разграничаване, защото в много от тях омонимията между глаголните форми е пълна – идентични са и графично, и фонетично, а понякога и граматично (лице, число и време). Съвпадението може да е налице не само между формите на два различни глагола, но и между формите на един и същ глагол за различно глаголно време (Stoyanova, 2017: 44-47).

Някои от формите на глаголите *fonder* „основавам“ – *fondre* „топя (се)“ съвпадат напълно: сегашното причастие *fondant*; всички форми за минало несвършено време (*imparfait*) и др. Отделно самият глагол *fonder* в своята собствена глаголна парадигма има омонимни поредици: формите за 1-2-3 л. ед.ч. и 3 л. мн.ч. в сегашно време съвпадат напълно с формите за съответните лице и число в сегашен субжонктив (подчинително наклонение) – *fonde* – *fondes* – *fonde*; *fondent*. Освен че съвпадат графично, самите те помежду си са омофони и всичките осем на брой форми се четат [fɔ̃d]. В много от случаите личните местоимения, родът и числото на подлога помагат за смисловото им разграничаване. Когато две форми напълно съвпадат, тяхното разграничаване остава да се извърши семантично, с помощта на контекста: например формите на двата глагола за 3 л. мн. ч. сег. вр. са пълни омоними. За ориентир може да послужи понякога преходността на глагола – както при следния случай: (8) *Antarctique : les glaces fondent plus vite que jamais* (Le Point, 15.01.19, заглавие). Антарктида: ледовете *се топят* по-бързо от всякога.; (9) *Douze athlètes francophones dont Nafi Thiam fondent 'AthlePro' pour faire entendre leur voix* (Le Soir, 14.03.19, заглавие). Дванайсет френски атлета, сред които Нафи Тиам, *основавам* 'AthlePro', за да се чуе и техният глас.

В други случаи глаголът *fondre* „топя“ може да бъде и преходен: (10) *Les verreries sont construites autour des fours qui fondent le sable et les métaux...* (Art sacré, 16.03.19). Стъкларските фабрики са построени около пещи, които *топят* пясък и метали. В упражненията за разграничаване на напълно идентични граматично форми, добри резултати дава търсенето и посочването на ключови думи, чиято семантична изотопия би подсказала за коя точно форма или лексикална единица става въпрос. В примери (8) и (10) можем да посочим думите *glaces* „ледове“, *sable* „пясък“, *métaux* „метали“, *fours* „пещи“, които са смислово свързани с глагола *fondre* „топя“. За да са значими обаче, тези думи трябва да бъдат свързани с глагола – като негов подлог (когато той означава „топя се“ <- ледовете; когато означава „топя“ <- пещи) или като пряко допълнение („топя“ -> пясък, метали). Защото

fondent и въпросните ключови думи могат да бъдат в едно и също изречение, но да нямат пряко отношение помежду си : (11) Des fabricants de verre *fondent* des verreries en France et assurent l'approvisionnement en sable et métaux pour les fours. (Стъклари *основават* стъкларски фабрики във Франция и осигуряват снабдяването с пясък и метали за пещите.)

2.2. Омонимни поредици с оглед на трудностите при слушане с разбиране на френски текст, писане на диктовка и устен превод от френски на български. Омофони.

а) Омофония между повече от две части на речта. На [мув] отговарят: прил.име *mûr-e-s* (зрял): *mûr-mûre-mûrs-mûres*; същ. име м.р. *mur* „стена“, същ. име ж.р. *mûre* „черница“ и прил. име *mûr-e-s* „зрял“; глагола *mouvoir* – ils/elles *murent* („движа се“ в мин.св.вр.); формите на глагола *murer* (зазиждам) – *mure, mures, murent* (в сег. вр.).

Омофоните са по-многобройни от омографите и образуват по-дълги омонимни серии. В много случаи това могат да бъдат формите за род и число на една и съща дума, при която измененията само се отразяват графично, но не се четат: *mûr-e-s* (зрял): *mûr-mûre-mûrs-mûres*. Същевременно омофония има и между същ. име *mur* „стена“, същ. име *mûre* „черница“ и прил. име *mûr-e-s* „зрял“, независимо от рода и числото. Но това не е всичко: към тези думи можем да добавим една форма на глагола *mouvoir* – ils/elles *murent* („движа се“ в мин.св.вр.) и формите на глагола *murer* (зазиждам) – *mure, mures, murent* (в сег. вр.). Подобен е случаят с глагола *centrer* (центрирам, поставям в центъра), в 3 л. ед.ч. сег.вр.: *il centre* и същ.име *un centre* „център“. Също *barrer* „препречвам“ – *il barre* – *une barre* „решетка, преграда“. Към тази омонимна серия можем да добавим друго съществително – *un bar* „бар“.

Вече видяхме случаи с графични омоними, или т.нар. омографи, при които думите се изписват по един и същ начин, но могат да сочат към различни части на речта: *la friture, l'eau bout; le bout de la cigarette près du visage*. Омонимия между различни части на речта може да се реши на граматично ниво: (*il*) *bout* /3 л. ед.ч. сег. вр. на *bouillir* „вря“ – (*un*) *bout* „край“. Разликата в синтагматичните конфигурации тук е толкова осезаема, че не поставя проблем при разбирането на текста. Присъщото на глагола обкръжение – предхождан от групата на подлога (същ. име или номинална група) и евентуално самият той предхождащ допълнението или обстоятелственото пояснение. Така личното местоимение *il* „той“ не може да се намира непосредствено преди *bout*, освен ако *bout* не е глаголна форма. За всеки един от двата омографа думата *bouie* „кал“ е омофон и образува отделни омонимни редове.

Особен случай е същ. име ж.р. *haie* (плет; препятствие) заедно с формите на глагола *haïr* (мразя): *hais, hait* (в сег.вр.) Понеже започва с придихателно *h* (*h aspiré*) – \ʔ\, тази дума е всъщност пароним на *aie, aient, aies, ait* – форми на глагола *avoir* „имам“: при тях придихание отсъства, произнасят се с отворено „е“. Същото се отнася и за думите *ais* „дъска“; *es, est* – форми на глагола *être* „съм“. Към тези мними омофони можем да добавим и поредиците: *mort – mord, mords – maure – mors; bord – bore – bore (borer)*.

б) Омофония само между съществителни имена. При тези омоними често нямаме граматически и синтактични ориентири, само семантични – значението на останалите думи определя коя дума да изберем от омонимните поредици. Примери за омоними на думи от лексико-семантичното поле 'граница' са съществителните имена: *un coeur* „сърце“ – *un choeur* „хор“; *un coin* „ъгъл“ – *un coing* „дюля“; *une côte* „бряг“ – *une cote (quote)* „квота“ – *une cotte* „пола“; *une fin* „край“ – *une faim* „глад“; *un bord* „бряг“, „ръб“ – *un bore* „бор“ (хим. елемент).

в) Омофония между глаголни форми. Освен омофония, тук също можем да забележим паронимия между думи с отворено и затворено „е“:

fondé – fondée – fondés – fondées; fonder -> \fɔ̃.de\

fondez; fondai -> \fɔ̃.de\

fondais, fondait, fondaient -> \fɔ̃.dɛ\

При упражненията се дава транскрипцията, която е обща за омофоните, а студентите трябва да открият колкото се може повече думи, които се произнасят по този начин. При глаголи от първа група, с инфинитив на *-er*, се упражнява проверка чрез заместване с произволен инфинитив (и минало причастие) от друга глаголна група (вж. Frédérique, 2016:9-13): такъв е например глаголят *prendre* „взимам“, *pris* „взет“. Ако трябва да се избира между (12) *Il a fondé une entreprise* и (13) *Il a *fonder une entreprise*, се прави следната проверка: *Il a *prendre une entreprise/Il a pris une entreprise*. При правилно извършена проверка (13), откривайки, че инфинитивът *prendre* е погрешна форма за това изречение, обучаемият стига до извода, че и инфинитивът *fonder* е погрешен и следва да избере формата за минало причастие (*pris; fondé*).

г) Синтактични омофони. При тези омофони, явлението надхвърля границите на отделните думи и поредиците могат да включват различни словосъчетания, които се произнасят по идентичен начин⁶⁵: *de bout* (en bout) „от край до край“ - *debout* „прав, изправен“ - *de boue* „от кал“; *début* „начало“ - *des buts* „цели“; *orée* „окрайнина“ - *aux raies* „на райета“; *limite* „граница“, „предел“ - *l'imité, l'imitent, l'imites* (гл. *imiter* „имитирам“) „го/я имитира/м/т“. Сред тези случаи на омонимия основен интерес представляват лексикалните омоними (в устната реч) и лексикалните омографи (в писмената реч), принадлежащи на една и съща част на речта, които наистина могат да породят трудности при разбирането на смисъла на текста, тъй като заемат еднакви позиции по синтагматичната ос. За разлика от тях между думи, принадлежащи към различни части на речта, няма конкуренция и те не пораждат ситуации на двусмисленост.

3. Още задачи за разпознаване на омоними:

3.1. Избор на омоним. От формите, затворени между скоби, трябва да се избере правилната и да се посочат елементите от контекста, които сочат към нея: *Sur la (côte-cote-cotte-cotent) inhospitalière de l'Atlantique.*; **3.2.** Откриване на всички омоними (пароними) на зададена дума: **а) côte** -> *cote, quote, cotent, cotes, kot, kote*. Вариант на това упражнение: откриват се всички думи, които отговарят на определена транскрипция: **б) [limit]** - същ. име: *limite, limites*; глагол: *limite, limitent, limites, l'imité, l'imitent, l'imites*. За упражняване на пароними се включват и двете транскрипции – например с отворено и със затворено „о“: **в) \kɔt\, \kot**. **3.3.** Съпоставка на глаголни форми. На студентите се дава инфинитив на глагола (1-ва група *-er*), за да открият всички омофонични форми, като посочат лицето, числото и времето на глагола: **centrer** (inf.): *centré, e, s (p.passé) – centrai (je) – centrerais (tu, je) – centrerait (il, elle) – centrez (vous) – centraient (ils/elles)*. **3.4.** Сравняване на текстове: да се открият разликите между оригинал и умишлено променен текст. При сложна синтактична омонимия е добре да се оцветяват омофоничните части в еднакъв цвят: *Elle l'accote au mur. Et la côte aux mûres*. **3.5.** Корекция на променен текст. Това упражнение разширява и надгражда предходното. На студентите се предлага умишлено променен текст и те трябва да достигнат до оригиналното изписване на думите. Комбинира се с посочване на ключови думи, които са ги насочили към правилното разчитане на подменените фрагменти: **а)** *Alors Meinthe frappa le saule du talon, il tendit le menton et lança très vite, en bousculant les maux*; **б)** *Alors Meinthe frappa le sol du talon, il tendit le menton et lança très vite, en bousculant les mots* (Modiano, 1975); **3.6.** Създаване на подменени текстове. При това упражнение студентите сами създават променен текст въз основа на предварително зададен оригинален текст. На този етап те вече трябва да са натрупали достатъчно опит за работа с омоними и все пак се препоръчва градация в трудността: започва се с отделни думи и изрази и постепенно се преминава към изречения и кратки текстове. Поради игровия характер на този тип упражнения, те могат да се включват и като конкурсни елементи в състезания по лексика; **3.7.** Включване на максимален брой омоними в свой текст. Задачата е творческа – за напреднали студенти и за участници в писателски работилници (*ateliers d'écriture*). Може да се започне с имитация на вече съществуващи текстове, като това стихотворение на Морис Карем (Carême 1971), в което е включена поредицата *vert-ver-(en)vers-vers-verre-vair-*

⁶⁵ Към поредиците включваме и пароними, основаващи се на разликата между отворена и затворена гласна.

(tra)vers: Il y a le vert du cerfeuil/Et il y a le ver de terre./Il y a l'endroit et l'envers,/L'amoureux qui écrit en vers,/Le verre d'eau plein de lumière,/La fine pantoufle de vair/Et il y a moi, tête en l'air,/Qui dis toujours tout de travers (Carême, 1971).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Развиването на усета към явления като омонимията е важна част от подготовката на студентите за успешно самостоятелно използване на френския език в различни индивидуални, социални и професионални речеви ситуации. Този усет е тясно свързан с успеха при възприемане значението на текста въобще (писмен и устен) и от него зависи вярното разчитане на езиково предаваната информация и нейната транслация на друг език. В това отношение е много важно да се положат усилия по развиване на умения за дезамбигуация, като упражненията трябва да са правилно дозирани (не прекалено много) и степенувани по трудност (не прекалено трудни). Индикация за нарушаване на равновесието е влошаването на резултатите при изпълнение на упражненията, при което трябва да се премине временно към предходното ниво на трудност. В процеса на надграждане студентът добива все по-голяма увереност в своите езикови способности, с по-голяма лекота се справя с различните изпитни компоненти (диктовка и преводи в двете посоки), докато в един момент може да използва наученото не само за целите на обучението, за социалната и професионалната си реализация, но и при участието си в различни креативни практики според сферата му на интереси, както и при изучаване на дурги чужди езици.

REFERENCES

- Bolton, Ch. (2014). *L'essentiel des pièges et difficultés de la langue française pour les Nuls*. Éditions First, Paris.
- Carême, M. (1971). *Le mât de cocagne*. Editions Bourrellet et Colin.
- Dubois J., Dubois-Charlier Fr., Kannas Cl. (2009). *Orthographe Les indispensables*. Ed. Larousse, Paris.
- Frédérique, J. (2016). *L'Anti-fautes de français*. Editions Leduc.s.
- Greimas, A.J. (1986). *Sémantique structurale*. PUF.
- Kirilova, V., 2007. Cases of phonetic interference in French language teaching. *Proceedings of the Conference Modern Education and Foreign Language, May 2006*. V. Tarnovo: Astarta, 2007:113–121 (**Оригинално заглавие:** Кирилова, В., 2007. Случаи на фонетична интерференция при обучението по френски език.// Сб. от конф. "Съвременно образование и чужд език", май 2006. В. Търново: Изд. Астарта, 2007:113–121)
- Kirilova, V., 2009. Réflexions sur l'acquisition de la compétence socioculturelle en langue étrangère. *45th anniversary of the founding of the Faculty of Philology*. V. Tarnovo: University of Veliko Tarnovo Press, 2009: 17–26. (**Оригинално заглавие:** Кирилова, В., 2009. *Réflexions sur l'acquisition de la compétence socioculturelle en langue étrangère*// 45 години Филологически факултет. В. Търново: УИ "Св. св. Кирил и Методий", 2009:17–26.)
- Maggiore-Kalnin, H. (2011). *Bescherelle – exercices et dictées*. Hatier, Paris.
- Mantchev, K. (1998). *Linguistique et sémiotique*. Presses universitaires "St. Kliment Ohridski", Sofia, 1998.
- Modiano, P. (1975). *Villa Triste*. Gallimard, Paris.
- Ouillon, J.-M. (2012). *Je suis nul en orthographe*. Les Cranets de l'info.
- Porée, M.-D. (2011). *La Grammaire française pour les Nuls*. Éditions First-Gründ, Paris, 2011:82-87
- Pottier, B. (1974). *Linguistique générale*. Klincksieck.
- Rastier, Fr. (1987). *Sémantique interprétative*. Presses Universitaires de France, Paris.
- Simeonov, J., 1989. *Problems of the comparative study between the Bulgarian and French languages*. Presses universitaires "St. Kliment Ohridski", Sofia. (**Оригинално заглавие:** Симеонов Й., 1989. Проблеми на съпоставителното изследване между българския и френския език. София: Университетско издателство „Климент Охридски“)
- Stoyanova, N., 2017. The concept of limit and its linguistic representation in Bulgarian and

French. *Annual Proceedings of the Department of Germanic and Romance Studies, t.3*. Sofia: New Bulgarian University Press, 2017:113-129. (**Оригинално заглавие:** Стоянова, Н., 2017 - „Идеята за граница и нейната езикова репрезентация на български и на френски език“// Годишник на департамент "Романистика и германистика" - Том 3, София: Издателство на НБУ, стр. 113-129.)